

Driekwart eeuw Kunstkring in Groningen

AE 15

De Ploeg: Teren op oude roem

Drents
Groningse
Pers

Donderdag
16 september
1993

Kunst

▲ Jan Altink: 'Hogeweg'. Olieverf, 65x55 cm., 1929.

Foto: J. Veldhuis

We schrijven 1918. In Groningen exposeren plaatselijke kunstenaars in het Pictura-gebouw. De recensenten zijn lovend, zowel over het initiatief de stad-Groninger kunstenaars samen te laten exposeren als over de kwaliteit van het gebodene. Het jaar daarop zijn ze trouwens nog enthousiaster. De kwaliteit is toch nog vooruitgegaan. In datzelfde 1918 echter lopen er eveneens jonge kunstenaars door de stad die bepaald niet tevreden zijn. Zij waren niet uitgenodigd voor de voorjaartentoonstelling. Ze kregen ook veel te weinig aandacht. Bovendien moest er eens iets gebeuren in Groningen op kunstgebied.

Waar hebben we dit meer gehoord? In ieder geval leidde de ontevredenheid van die jongeren tot de oprichting van de Groninger Kunstkring De Ploeg. Groningen zou zijn woordje mee gaan spreken en waarachtig, anno 1993 wordt nog over die Ploeg en vooral over die beginjaren gesproken. Dat hadden Jan Altink, Jan Wiegers, Johan Dijkstra en nog enkele anderen niet gedacht toen ze op een woensdagavond in juni hun kunstkring oprichtten. Ze wilden samenwerken, elkaar stimuleren en vooral iets anders dan wat de kunst tot dan toe voor Groningen inhield. En het lukte ook nog.

Door **Gerard Berends**

Jan Wiegers had in zijn Zwitserse kuuroord Davos kennis gemaakt met de Duitse expressionist Ernst Ludwig Kirchner (van Die Brücke): felle kleurcontrasten, deformatie van de werkelijkheid, een ruig handschrift, accentuering van het platte vlak ten nadele van het perspectief. Dat sprak sommige Ploegleden wel aan, met name Altink, Jordens, Martens, en later Werkman en Dijkstra. Een klein groepje dus van de ongeveer dertig Ploegkunstenaars, maar zij maakten het Groninger expressionisme bekend. De periode van 1921 tot 1929 wordt wel gezien als de beste van dit gezelschap, waar men het nu nog steeds over heeft.

Krachten

Na 1928 wordt het minder met het expressionisme in Groningen. Altink en Martens zijn weer impressionistisch gaan schilderen. Ook anderen ontwaken uit de expressionistische 'roes'. Hendrik de Vries, ook Ploeglid: 'De expressionistische wanhoop of overmoed vergt krachten, die gewoonlijk na een zekere leeftijd, niet meer aanwezig zijn'. Dat hadden Jan van der Zee en Wobbe Alkema al lang begrepen. Zij ontwikkelden een stijl binnen het abstract constructivisme en verkregen daarmee grote vermaardheid. Andere bekende Ploegleden waren Ekke Kleima, Alida Martens-Pott, Job Hansen, Jannes de Vries en Marten Klompjen, zij het van latere tijd.

Voor heel wat mensen is de echte Ploeg de Ploeg van voor de Tweede Wereldoorlog en dan bedoelen ze meestal ook alleen nog de grote namen uit die periode. De kunstkring is echter met veel ups en downs blijven bestaan en viert dus thans haar 75-jarig bestaan. In museum Het Hoogeland in Warffum is een overzichtstentoonstelling te bezichtigen van '75 jaar De Ploeg: vrijheid en verscheidenheid'. Dit laatste zal niet in de eerste plaats betrekking hebben op de geëxposeerde werken van leden die reeds verscheiden zijn, maar op de grote verschillen en stijlen, technieken en materialen die de aangesloten kunstenaars hanteren.

Dat Warffum voor deze jubileumtentoonstelling werd uitverkoren heeft te maken met

de viering van het 125-jarig bestaan van het Hogeland College (de voormalige Rijks-HBS) en met het feit dat deze school Jan Jordens en Ekke Kleima tot zijn docentencorps kon rekenen en nu nog het Ploeglid Aizo Betten. In de gangen en lokalen en in de tuin hangen, staan en liggen ruim 150 werken van ongeveer 65 kunstenaars.

Zes groepen

Om enige ordening te scheppen in de chaotische verscheidenheid heeft de tentoonstellingscommissie de werken verdeeld in zes groepen, gebaseerd op 'te bespeuren stilistische ontwikkelingen in de 75 jaar van het bestaan van De Ploeg' aldus Helen Kämink en Margo Slomp in de inleiding van de bijbehorende catalogus. 'Soms zijn ook maatschappelijke situaties, zoals de Tweede Wereldoorlog, van invloed op de periode-indeling' voegen zij eraan toe, daarmee het discutabele van de indeling al erkennend, hetgeen trouwens ook al besloten ligt in dat o zo vage 'ontwikkelingen'.

In ieder geval wordt hier een historisch, een kunsthistorisch overzicht geboden. Dat was kennelijk de bedoeling en zo wordt menig overzichtstentoonstelling gepresenteerd. Men kan zich afvragen of het niet mogelijk was een spannender expositie te creëren door bijvoorbeeld niet de ontwikkelingen te benadrukken maar juist de confrontatie te zoeken waardoor ook het 'oude' werk weer een nieuwe, een frisse actualiteitswaarde zou kunnen verkrijgen. Dus bij elkaar de uitstraling van elkaars werk brekend en verbredend Werkman en Bert de Boer, Wobbe Alkema en Willem Corsius, Marten Klompjen en Henk Jansen, Job Hansen en Jan van der Baan. En het liefst in felrood, geel, blauw of mintgroen geschilderde ruimten. En uit de radio achtergrond geluiden van stampende en briesende paarden, aardappelen die geschild worden en in een emmertje ploffen, flarden Schönberg, Greetje Bijma en de Boertjes van Buten onder leiding van Kees Schilperoort.

Vul maar in

Dat is het dus allemaal niet geworden. Wel een heel brave tentoonstelling om nog eens kennis te nemen van... Vul maar in. Jan Altink Blauwborgje? Johan Dijkstra Chez Dicque of Drentse Aa? Ekke Kleima Kermis in Warffum? En om bijna letterlijk 'en passant' ook te zien dat De Ploeg meer is dan alleen die bekende namen, maar ook om tegelijkertijd te constateren dat het daarbuiten een doodgewoon schildersclubje van soms een bedenkelijk niveau. Het is de doem die over zo'n club ligt, niet slechter of beter dan menig tekenkransje dat het door zijn naam onmiddellijk associaties oproept met het roemruchte verleden en dat, met een zekere idealisering en legendevorming van dat verleden, werkt natuurlijk altijd negatief uit voor de huidige Ploeg. Kennelijk willen de leden echter niet anders, want het moet toch mogelijk zijn die hele ballast overboord te gooien door van naam te veranderen? Of zijn zij ijdel genoeg om toch een beetje te genieten van een soort afgeleide roem? Als motto staat boven één van de lokalen (periode 1960-1981) een licht bewerkt fragment uit het jaarverslag (1964-1965) 'Uw secretaris wenst u lieden allen een grote ontevredenheid toe met uw werk, een grote kritische zin en gaat uw eigen weg, niet in navolging, maar in conflict met de bestaande kunstuitingen. Amen. (Jan van der Baan)'. Dat 'amen' voegde de schrijver er zelf maar aan toe, want hij verwachtte klaarblijkelijk niet veel instemming met zijn wens.

Het Breekijzer

Ook wat er van de huidige leden in het Hoogeland museum gepresenteerd wordt, wekt weinig verwachtingen. Ik vrees dan ook dat op die manier De Ploeg de honderd jaar nog wel haalt, maar misschien, mogelijk, wellicht, je-kunt-nooit-weten, enzovoorts, lopen er

▲ Jan Jordens: 'Fennie Rasker'. Litho, 22x23 cm., 1925.

Foto: J. Veldhuis

over enige maanden weer ontevreden jonge kunstenaars door de straten van Groningen die besluiten een nieuwe vereniging op te richten, Het Breekijzer of zo. Het kan natuurlijk ook zijn dat de tentoonstelling van de huidige Ploeg in De Oosterpoort in Groningen van zoveel nieuw elan, van zoveel kwaliteit getuigt dat een nieuwe vereniging niet nodig is, maar het zou me verbazen, de Ploegtentoonstellingen van de laatste jaren overziend.

Behalve in Het Hoogeland te Warffum en in De Oosterpoort te Groningen zijn er ook werken van Ploegkunstenaars te zien in Pictura Groningen (Max Ellens, Jan Koster en Jan Altink) en in De Molen Adam te Delfzijl met tekeningen, etsen, houtsneden, litho's en schetsen van Jan Wiegers.

Uiteraard is er bij dit jubileum ook een boek verschenen. Carolien ten Bruggencate en Karen Buschman schreven 'De Ploeg 75, een kroniek van de Groninger Kunstkring' op initiatief van het bestuur van De Ploeg. De eerste helft van het boek is inderdaad gewijd aan de geschiedenis en aan allerlei problemen, moeilijkheden en conflicten waarmee zo'n vereniging nu eenmaal te maken krijgt. De tweede helft wordt volledig in beslag genomen door reproducties van werken van de tegenwoordige leden. Nou ja. In een naschrift geeft Frank Mohr in een waarschijnlijk literair bedoeld, nogal hijgerig proza een toekomstvisie op De Ploeg. Ik ben benieuwd hoe dan de in oktober te verschijnen uitgave 'De Ploeg 1918-1941' van Cees Hofsteenge wordt. 'Dankzij intensieve research is de auteur erin geslaagd tot nu toe onbekende feiten, gebeurtenissen en werk op te sporen, zodat zijn chronologische weergave vrijwel compleet is' aldus de brochure. Afwachten dus maar.

Warffum, Museum Het Hoogeland 5-9 tot 7-11, di. t/m za. 10.00-17.00 u., zo. 13.00-17.00 u.
Groningen, Oosterpoort 12-9 tot 25-10, di. t/m vr. 10.00-17.00 u., za en zo. 13.00-17.00 u.
Groningen, Pictura 5-9 tot 3-10, woe. t/m za. 13.00-17.00 u., zo. 14.00-17.00 u.
Delfzijl, De Molen 4-9 t/m 3-10, woe. t/m zo. 14.00-17.00 u. plus zaterdagmorgen van 10.00-12.00 u.
Ten Bruggencate/Buschman, De Ploeg 75, uitg. Profiel, Bedum, f 65,—.
Cees Hofsteenge, De Ploeg 1918-1941, uitg. Benjamin en Partners, Groningen, f 99,50.